

tidsskrift.dk

BEMÆRKNINGER TIL 5. UDGAVE AF TRAP

Historie/Jyske Samlinger, Bind Ny række, 8 (1968)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/ho/ho_nrk_0008-PDF/ho_nrk_0008_73039.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=73039>

pdf genereret den : 28/5-2008

BEMÆRKNINGER TIL 5. UDGAVE AF TRAP

Af Aage Houken

De enkelte bind af den nye Trap: Danmark har tidligere været anmeldt her i tidsskriftet, se navnlig II, s. 300 f. og VII, s. 211 f. Behandlingen af det egentlige Danmark er nu afsluttet med udgivelsen af et stedregister, der er værkets bind XI. Et XII bind vil rumme personregister; men forud for dette er kommet et bind XIII om Færøerne med egne registre. – Lektor, cand. mag. Aage Houken bringer nedenstående en samlet vurdering af værket.

Den femte udgave af Traps berømte værk nærmer sig afslutningen. Den påbegyndtes 1953, og sidste bind om »det egentlige Danmark«, nemlig 10. bind, de sønderjyske amter, udkom i foråret 1967. Siden da er yderligere det uundværlige stedregister (kaldet 11. bind) udkommet i foråret 1968. Efter forlagets beregning skal det tilsvarende personregister foreligge i 1970, hvortil så vil komme særbind med Færøerne og Grønland, af hvilke det sidste afsnit vil være helt nyt for Trap, for så vidt som det aldrig før har været behandlet i værket. Det hidtil udkomne vil formentlig være det stof, som de fleste vil have brug for, hvorfor det vel kan forsvares allerede nu at give en vurdering af udgaven, så meget mere som Færøerne og Grønland kræver ganske specielle forudsætninger for en sådan.

Man har sagt, at hver generation bør have sin Trap, og det skal nok nogenlunde passe. I al fald stemmer det, når man ser på de tidligere udgavers fremkomst:

1. udg. 1856–60 (desuden Slesvigbindet 1861–64), 5 bind,
2. udg. 1872–79 (uden Slesvig), 5 bind,
3. udg. 1895–96 (uden Slesvig), 5 bind,
4. udg. 1920–32 (atter med Slesvig), 9 bind + to registerbind.

Lægger man de respektive udgaver ved siden af hinanden, afviger de selvfølgelig kolossalt i omfang og behandlingsmåde. Indholdsfordelingen ser sådan ud i 5. udgave:

- I. (1959). Landet og folket. Københavns amts indledning.
Storkøbenhavn I (Erhverv. Trafik).
- II. (1960). Storkøbenhavn II (Sociale og kulturelle forhold).
Storkøbenhavn III (Arkitektur. Historie).
Københavns amt.
- III. (1954). 1. Frederiksborg amt. 2. Holbæk amt. 3. Sorø amt.

- IV. (1955). 1. Præstø amt. 2. Bornholms amt. 3. Maribo amt.
- V. (1957). 1. Odense amt. 2. Svendborg amt.
- VI. (1961). 1. Hjørring amt. 2. Thisted amt. 3. Ålborg amt.
- VII. (1963). 1. Viborg amt. 2. Randers amt.
- VIII. (1964). 1. Århus amt. 2. Skanderborg amt. 3. Vejle amt.
- IX. (1965). 1. Ringkøbing amt. 2. Ribe amt.
- X. (1967). 1. Haderslev amt. 2. Tønder amt. 3. Åbenrå-Sønderborg amter.

Forskellen mellem kabinetssekretærens beskedne værk i 5 små bind og nutidens bibeltykke bind er nærmest grotesk, men som tiden er gået, og udviklingen har formet et helt andet Danmark end det, han kendte fra sine rejser i riget med Kristian VIII og Frederik VII, vil kun få misbillige det uhyre omfang og det bugnende stof, som er karakteristisk for 5. udgave. I øvrigt kunne det se ud, som om stofudvidelsen er kommet lidt bag på redaktionen, for det har dog næppe været dens ønske, at de enkelte storbind skulle svulme op i den grad som sket er. Da man begyndte med 3. bind, kunne man »nøjes med« 960 sider, men f. eks. 6. bind fylder 1266 sider, 8. bind 1255 og 10. bind (Sønderjylland) hele 1330 sider. Disse svære, stentunge bind er komplet uhåndterlige og gør en lam i armene, hvis man vover at stå med et af dem ved betragtningen af et bygningsværk. De kan egentlig kun lægge opslået på et bord. Så kan det indvendes, at man jo kan købe og indbinde de enkelte amter, men det vil blive en dyr affære, den er dyr nok endda. Prisen ville utvivlsomt få gamle Trap til at rødme¹.

Ser man nu allerførst på værkets *disposition*, så er hovedlinjen den samme som i sin tid for Trap: kernestoffet er stadig de enkelte sogns topografi, indpasset i den større helhed, herredet. Det er vel et levn fra gamle dages topografi, Resen og Pontoppidan, der centrerede stoffet omkring kirkerne. Det er et spørgsmål, om ikke fremtiden vil (og bør) gå en anden vej: inddeling efter kommuner, thi det er jo sagen: Traps 5. udgave er ved sin fuldendelse allerede forældet, når man betænker nutidens ændrede struktur i storkommuner. Herom kunne man ganske vist intet vide, da udgaven startede for 15 år siden, men et er vist: når kommunalreformen er gennemført, hvilket formodentlig vil falde nogenlunde sammen med den definitive fuldendelse af udgaven, må redaktionen i gang med forberedelserne til en 6. udgave. Denne vil ventelig blive dirigeret af en anden redaktion, idet de to nuværende chefredak-

1. Se Harald Jørgensen: Resen, Pontoppidan, Trap. Grundlæggene af studiet af dansk topografi. Nordisk tidskrift 1960, 334-48.

tører, Peter Skautrup og Niels Nielsen, alene på grund af alder må melde pas. Vemodigt for resten, at de to fremragende redaktører Engelseft og Therkel Mathiassen skulle dø inden fuldendelsen.

Hvad dispositionen i øvrigt angår, betegner 5. udg. mere end en simpel revision, det er en fuldstændig nybearbejdelse – denne gang med angivelse af medarbejdernes signaturer – med meget større uddybning og ny fremlæggelse af materialet, ikke så meget i de enkelte sogne, men mere i behandlingen af de store linjer, hele landet og navnlig Stor-København. At beliggenhedstallene stemmer med de tidligere udgaver, er hvad man kan vente, dog kan små afvigelser træffes: Skagens Odde placeres på $57^{\circ}45'$ nordl. br., men i 3. udg. $57^{\circ}43'46''$, Blåvandshuk på $8^{\circ}5'$ østl. længde, i 3. udg. $8^{\circ}4'54''$. Det er dog kun småting, arealerne er mere divergerende. Det egentlige Danmark opgives i 3. udg. (1906) til $38.455,4 \text{ km}^2$, i 4. udg. (1929) til 42.926 km^2 , men i 5. udg. (1959), I, s. 9 til 42.026 km^2 . Tallet er mærkeligt, når man tager genforeningen i betragtning og den stedfundne landindvinding, der I, 9 siges gennem 200 år at have givet c. 400 km^2 nyt land. Tallet rettes da også bagest i 8. bd. til $43.032,7 \text{ km}^2$.

Der findes i 5. udg. langt større redegørelser end hidtil for de geologiske forhold, ikke mindst dybgrundens geologi, jordbundsbeskrivelserne og landskabsformerne, der siden 4. udg. har været inde i en rivende udforskning; specielt drages nytte af de epokegørende dybdeboringer ved Danish-American Prospecting Company rundt om i landet. Det er næsten rørende at se, hvordan *Trap* i 1. udg. mest taler om rullestensformationer, rullestensler og rullestenssand. Fra 3. udg. tales om kridt, kalksten og tertiærdannelser. Nu bygger man på opdagelsen af radioaktive stoffer og lovene for deres sønderdeling, der giver midler til aldersbestemmelsen (I, 18). Jordbundsbeskrivelsen i 1. udg. fylder 12 sider, herunder om marsk, klit, niveauforandringer og indsøer. 4. udg. har 9 sider + kort. 5. udg. har 43 sider og mange kort, tabeller og oplysende billeder samt blokdiagrammer som i Axel Schous *Atlas over Danmark*. Hertil kommer en yderst detaljeret beskrivelse, oftest af prof. Th. Sorgenfrei, præget af den moderne videnskabs metoder og terminologi; på lignende måde er det en fornøjelse at se, hvor Axel Schou og Niels Nielsen har præget landskabsbeskrivelserne med deres levende fremstilling og tekniske benævnelser, som var ukendte tidligere, f. eks. marint forland, klitters »mægtighed«, »modne udligningskyster« og meget andet. Synspunkterne fastholdes og uddybes af de to fremragende professorer i de enkelte amter. Således findes i 10. bd. (Tønder amt) en masse oplysninger om marsken, vandløbene, vadehavet, stormfloder, digebyg-

ning og landindvinding. Overhovedet skal det eftertrykkeligt fremhæves, at Prof. Niels Nielsen har præsteret det helt ypperlige i dette værk, der nok har stået hans hjerte nært, ikke mindst det sønderjyske bind. Eksempelvis har han alene i indledningen til Burkal sogn (X, 738) givet en virtuos topografisk skildring af landskabsformerne, især vandløbsforgreningerne og reguleringerne samt selvfølgelig klitresterre. Herom fandtes næsten intet i 4. udg., og der er overhovedet en kendelig forskel på dette og de tilsvarende sogneinddelinger i afsnittene om det gamle kongerige.

Heller ikke befolkningen og bebyggelseshistorien er forsømt, landsbyens udvikling i forskellige gårdtyper (gode illustrationer I, 104–05), befolkningstilvæksten og -tætheden, indskrænkningen i landejendommenes tal på grund af den voksende urbanisering (I, 118, 374) og den øgede trafik indhug i jorden. Derfor er det mærkeligt I, 118 at se antallet af egentlige bøndergårde opgivet til 94.100 i 1950 (c. 1900 72.100), hvorimod den netop siden 1950 stedfundne vældige nedlægning af landbrug ikke er reflekteret i Traps 5. udg. Ny er omtalen af forstædernes udvikling som selvstændige bysamfund, endvidere sommerhuse og feriebyer, ja endda begreber som sovebyer og satellitbyer er nævnt (I, 120). Jeg er derimod ikke sikker på, at den særlige danske bebyggelsesform stationsbyen har fået helt, hvad der kan tilkomme den af omtale. Underligt nok henvises intetsteds til Søren Vasegaards artikelserie herom i Jyllandsposten 1931–35, hvori de yderst forskellige forudsætninger efterspores for hver enkelts opståen².

Perspektivforskydninger i samfundsstrukturen er selvfølgelig ikke gået sporløst hen over Trap. I 1. udg. var landbruget det eneste erhverv, der duede noget. Der var et lille afsnit med titel »Industrielle forhold«, hvori læses disse betegnende ord: »Industrien er ikke meget udviklet i kongeriget« (I, 163), og grunden er landbrugets dominans, »resicofrygt« hos »capitalisterne« ved industrielle entrepriser, samt »at arbejderen foretrækker den landlige beskæftigelse og dagleierens mindre bundne liv

2. Da denne artikelserie aldrig er optrykt i bogform, skal her til orientering nævnes de enkelte artikler i Jyllandsposten: Indledning 1.1.31, Jernbanestriden i Himmerland 7.2.31, Års 14.2.31, Ålestrup 22.2.31, Skørping 8.3.31, Hadsund 24.3.31, Vrå 1.5.31, Sindal 9.5.31, Dronninglund 16.5.31, Hirtshals 26.5.31, Hurup 3.6.31, Løkken 12.6.31, Brædsrup 19.6.31, Odder 2.8.31, Hadsten 12.8.31, Ry 21.8.31, Langå 3.9.31, Ikast 9.9.31, Vejen 17.9.31, Brørup 24.9.31, Bjerringbro 6.10.31, Kjellerup 14.10.31, Hammel 23.10.31, Fjerritslev 29.10.31, Ulfborg 6.11.31, Jelling 9.2.32, Grindsted 17.2.32, Give 12.4.32, Brande 28.4.32, Odden (Fanø) 9.8.32, Bramminge 25.4.34, Hornslet 18.7.34, Auning 1.8.34, Farsø 18.9.34, Vamdrup 4.10.34, Vinderup 5.10.34, Holsted 7.8.35.

for fabrikstuens slette luft og daglige tvang«. Endnu i 4. udg. læses: »Næst efter landbruget er industrien den erhvervsgren, der giver underhold til de fleste mennesker«, og i 3. udg. tales om »den uomtvistelige bekræftelse af, at industriens naturlige plads var og må være i andet plan«. I forhold hertil betegner 5. udg. en fyrstelig udvidelse med en rigdom af detaljerede opgivelser for de enkelte industriers vedkommende. Noget lignende gælder handel og samfærdsel, ja her har udviklingen jo endda været særlig eksplosiv. Endnu I, 177 tales om, at drivkraften på jernbanerne fortrinsvis er damplokomotivet (!), og s. 180 omtales ikke de nye motorveje. I handelskapitlet er udviklingen fra torvehandel, blandet landhandel (+ kro) og brugs til det moderne stormagasin kun vist i 4 billeder med underlagt tekst (I, 182–83), og begrebet supermarked er ukendt, ligesom markedsproblemerne kun er strejfede (s. 189).

Derimod har *Trap* fået med som nyt: det mellemfolkelige samarbejde, FN, NATO, den internationale domstol, FAO, UNESCO, WHO, ligesom centralforvaltningens omdannelse af tjenestemandsbegrebet. Oplysninger om boligpolitik og socialforsorg er ført godt à jour, så folkepensionen 1956 er medtaget, dog oplyses s. 254, at folkepensionen ikke tilfalder dem, der har pension fra stat og kommune. Atter et eksempel på, hvor hastigt *Trap* forældes. Det samme kan ses, næsten endnu grellere, i omtalen s. 273 af folkeskoleloven 1937 om den eksamensfri mellemskole, en vidtløftig redegørelse, der nu er komplet forældet. Samme fænomen s. 293 om gymnasier og realskoler. »Ny reform kan forventes gennemført, nemlig i 1957–58«, står der dog. Man finder 12 sider om ungdoms-, aften- og efterskoler, landbrugsfaglige skoler, fritidsforanstaltninger, husholdningsskoler, folkeuniversitetsundervisning, AOF etc. I 4. udg. var der 14 beskedne linjer!

Måske er *Trap* intetsteds så omkalfatret som i afsnittene om Stor-København og Københavns amt. Her gav 4. udg. København og Frederiksberg i snævrere disposition, i 5. udg. kommer *hele* det moderne storbyområde, ikke blot i fortrinlige beskrivelser af de enkelte bykvarterer samt omtaler af by- og egnsplanlægning, men også i detaljerede skildringer af de respektive erhverv og større virksomheder – herom var det småt i 4. udg. Meget er her fortsat i 2. bd. med de brede beskrivelser af kirker, kirkegårde, kulturelle og sociale forhold, hospitaler og kommunale værker, udmærket redigeret af Harald Jørgensen og Arne Sundbo. Den førstnævnte er også mester for det meste af den ypperlige redegørelse for Stor-Københavns arkitektur, forvaltning etc. samt på c. 100 sider Københavns historie (fremragende!), foruden at han har redigeret Københavns amtsrådsreds. I 3. del af 2. bd. finder man et vældigt stof

vedrørende de store kommuner, som til dels allerede var behandlet i afsnit 2 om Stor-København, hvorfor der er masser af henvisninger. Det kan se forvirrende ud og giver en del gentagelser, men forklaringen er vanskeligheden ved at vurdere, hvorvidt de respektive kommuner er at betragte som forstæder til København. Lyngby, Tårnbæk og Tårnby kaldes forstæder, men ikke Gentofte og St. Magleby.

Det må erkendes, at der her er sket store fremskridt f. eks. med hensyn til medtagelse af industrivirksomheder, hvor 4. udgaves praksis var ret tilfældig. Den omtalte således slet ikke virksomheder som De forenede Papirfabrikker, Ballin & Hertz, Sadolin & Holmblad, Kasrup Glas, Glud & Marstrand, Georg Jensen, Christiani & Nielsen, Wrigat, Thomsen & Kier etc. Også den stigende motorisering, parkerings- og gågadeproblemer og ringveje er kommet med. Ypperligt er afsnittet om Københavns havn, selv om man svært savner de to kort i 4. udg. s. 599 og 601 af Yder- og Inderhavn og 603 Søndre Havn. Apropos havn: I, 371 oplyses, at Roskilde er den eneste købstad i Københavns amt med havn. Hvad så med Køge? Efter fremstillingen i 2. bd. *har* Køge virkelig en havn, ja II, 1078 oplyses, at den egentlig har to!

Også de sociale institutioner findes nu omtalt i meget større omfang end før og på mere praktiske steder. Det er således nu meget nemt at finde Statens Institut for talelidende under Stor-Københavns sociale forhold. Det skal i 4. udg. søges under »Bygninger og institutioner« under skolevæsen! (I, 472) Om Københavns Universitet findes en længere udredning signeret af Olaf Waage, men det historiske er taget direkte fra 3. og 4. udg., så at det kun delvis kan gå under Waages navn.

Der er meget af den slags. II, 603–12 behandles forsvaret af Palle Jagd, men meget er overtaget fra 4. udg., der igen støtter sig til 3. udg., dog med uvæsentlige stilistiske ændringer. Er det så ikke lidt misvisende, at Jagd står som forfatter? Lignende observationer kan gøres f. eks. III, 868 og 871 (Engelstoft), V, 103–04 (Aage Aagensen om fynske jernbaner), II, 624 (Inge Mejer Antonsen om tøjhuset), VI, 654 (K. Prange om Vestervig kloster – det meste fra 4. udg.), X, 262 (P. Kjølner om Farrisskoven) etc. Eftertiden vil måske ikke reflektere over det, men helt god »redaktionsmoral« er det nu ikke, da der irtetsteds ses at være gjort nogen bemærkning om, at der ofte er tale mere om en bearbejdelse end om et originalt forfatterskab, at signaturer altså egentlig blot betegner en slags garanti for pålideligheden i oplysningerne.

Værkets disposition *kan* trods fremskridtene nok medføre en vis forvirring. II, 625 f. omtales Arbejdsgiverforeningen og LO og deres bygninger samt disse organers stiftelse. Men det har jo allerede været for-

talt I, 259–62, hvor Arbejdsgiverforeningen siges stiftet 1898, men II, 625 opgives 19.5.1896. Begge dele kan kaldes rigtige, men forholdet er kun forklaret i 4. udg. Ligeledes oplyses I, 260 (udk. 1959), at den 1956 har 259 foreninger under sig med 23.400 medlemmer + 332 enkeltvirksomheder. II, 626 (udk. 1960) siges 255 foreninger, 22.688 medlemmer + 328 enkeltvirksomheder. Noget lignende gælder LO. I, 260: 705.000 medlemmer (i 1956), men II, 628: 719.063 medlemmer i 69 organisationer (i 1958).

De store københavnske omegnskommuners enorme vækst har selvfølgelig gjort fremstillingen forældet. I 4. udg. skelnes endnu mellem Hellerup sogn, Gentofte sogn etc., og der opregnes samvittighedsfuldt, hvor stort kreaturholdet er (Kreaturhold i Hellerup!), hvor stort et areal der er tilsået osv. Altså landbrug og havebrug er stadig hovederhvervet. I 5. udg. er det naturligvis totalt ændret, så der skelnes mellem kommuner, hvorunder der nu ofte er flere sogne. Institutioner i Gentofte nævnes nu kun med henvisning til det sted i 1. bd., hvor de er behandlet eller afbildet. Her savnes forresten et kort over Gentofte kommune. Om kortene mere senere.

De redaktionelle principper kan give anledning til kritik, naturligvis med al skyldig respekt for det i mange måder fortrinlige arbejde, der er ydet. Jeg har allerede nævnt enkelte eksempler på misvisende signaturer. Der kan konstateres lidt usikkerhed i listerne over medarbejdernes signaturer. Dr. Harald Jørgensen kaldes både HaJ og HJ, f. eks, i medarbejderlisten til hele 10. bd. HaJ, men 7 sider senere i Haderslev amts medarbejderliste HJ. Ligeledes i de følgende amtsbind. Og hvem er M. Th.S.? (VI, 827, 847) Signaturen er ikke oplyst. Medens vi er ved den slags småting: i 9. bd. mangler titelblad og register til Ribe amt.

Udarbejdelsen af en *Trap*-udgave er i vore dage et gennemorganiseret team-work, men det kan rigtignok bevirke gentagelser og overlapninger. III, 735 bedyres 2 gange med 17 linjers mellemrum, at Caspar Peter Müller var farfar til digteren Paludan-Müller. III, 892–93 står 2 gange, at grev Wedel-Jarlsberg var nær ved at indebrænde ved Basnæs' brand 1758. Det skal åbenbart indprentes, siden både Erik Moltke og Jan Steenberg kort efter hinanden får lov at meddele det. VII, 976: Rugård ejes nu af Chr. Mourier-Petersen, men det stod allerede s. 974. Overlapning findes VIII, 27 og 142 om gamle huse i Århus, VIII, 321 om Rathlousdal, der siden 1961 ejes af Edw. Tesdorpf, gentaget s. 326, IX, 922 om tysker-koloniseringen i Vorbasse gentages s. 923, IX, 1016 pastor Hans Poulsen Curtz, Blichers morfar, død 1764, gentages 3 linjer senere, X, 166 flytningen af tingstokke til Aller gentages s. 170 – her er

det endda samme forfatter begge steder, i de tidligere tilfælde er der tale om to medarbejdere, der så at sige træder hinanden i hælene – X, 437 dannelsen af en ny pril ved Rønmøns nordøstkyst efter dæmnings bygning har nødvendiggjort et tilbagetrukket dige i Juvre Kog. Det er gentagelse fra s. 434. Oplysningen X, 1249 om Mommark Færggård gentages s. 1250, IX, 483 Martin Nyrop f. 1849 Nysogn s. Hind h. nævnes 2 gange med 16 linjers mellemrum. Det forekommer mig, at den redaktionelle røde blyant burde have været brugt noget mere i sådanne tilfælde.

Naturligvis vil man kunne strides om, hvad der skal »med« og hvad ikke. Jeg skal indrømme, at jeg forbavsedes IV, 751 over at se Keldernæsmordet nævnt. Men hvorfor så ikke Hjortshøj- og Bulottimørdene? Hvorfor i det hele taget medtage mord? Hvorfor Bramminge-jernbaneulykken, men ikke Gentofte- og Vigerslev-katastroferne? VIII, 568 omtales en skypumpe over Fårvang 1963, selvfølgelig immervæk en slem katastrofe for befolkningen, men er det ikke at være for gavmild? Vil fremtidens Trap opregne alle nutidens bankrøvier og mord?

Jævnlig synes karakteristikken for mangelfuld, eller den er uheldigt placeret. V, 103 er de fynske jernbaner omtalt, men under Odense, således allerede i 3. udg. Sandsynligvis fordi Odense er jernbaneknudepunkt. Stykket er mestendels overtaget fra 4. udg. Ligeledes læses VIII, 863 om de jyske stambaners historie under Fredericia, atter knudepunkt. Det burde have stået i begyndelsen af 6. bd. under Jylland i almindelighed eller allerede i landsbindene I og II. Hvem hiter på at søge oplysningerne under Odense og Fredericia? VI, 773 finder kridtudviklingen ved Ålborg en lidt sparsom omtale, ikke engang Danmarks længste minegang er afbildet eller det vældige dødishul Øls Skæppe (derimod omtalt s. 1152). Under åndelige strømninger i Ålborg amt (VI, 803) savnes herrnhuternes fremstød i slutningen af 1700 tallet, hjulpet af pastor J. A. Wøldike, Gunderup. Indre Mission får kun 1½ linje om Års og Gislum h. Meget materiale til disse punkter kan findes i Bogen om Himmerland (1958), s. 424–36.

På den anden side må det anerkendes, at redaktion og medarbejdere har fået rettet adskilligt fra 4. til 5. udg., således oplysningerne III, 862 om Gerdrup, 864 om Kanehøj, IV, 199 om øen i Spjellerup præstegårdshave, der i 4. udg. kaldes Rahbeks ø, men i 5. Kamnas ø. Voldstedet Trælborg IX, 931 kaldes i 3. og 4. udg. »i virkeligheden en ganske naturlig, rund forhøjning«, hvorimod 5. udg. omtaler Nationalmuseets undersøgelser 1957, der godtgør, at det var en bygdeborg fra yngre jernalder. Omvendt omtaler 4. udg. den såkaldte Fr. Munks lejr i Åstrup

s. Gørding h. som det sted, hvor Fr. Munk værgede sig mod de kejserlige tropper i trediveårskrigen. 5. udg. IX, 1009 refererer tørt, at Gudmund Hatt allerede 1935 har kaldt voldene naturlige sandflugtsdannelser.

Medens man selvfølgelig af gode grunde ikke kan forlange omtale af ting som den nye Lillebæltsbro (dog strejket VIII, 791), Nationalmuseumsplanerne i Brede, koncentrationen af banker og sparekasser, Halsskov-Knudshoved-færgeruten, Nyord-broen, Rødby-Puttgarden-færgeruten, Svendborg-Tåsinge-broen, Fynshav-ruten, Ebeltoft-Odden-ruten, olieraffineriet på Stigsnæs, Odense Universitet, Lindøværftet, Ancher-museet i Skagen, Studstrup-værket og meget andet nyt, må det noteres, at man har fået sådanne detaljer med som den nye tronfølgerlov 1953 (I, 203), Risø (II, 1109), fodgængergade i Randers (VII, 569), trekant-byplanen (VIII, 780), der, som det sirligt siges, »tilsigter at koordinere et urbant område«, endvidere containerhavn i Esbjerg (IX, 768), Billund Lufthavn (IX, 616), planer om sønderjysk landsdelsscene i Åbenrå (X, 820).

Og så skal redaktionen roses for sin radikale oprydning i tidligere udgavers ganske komiske opregninger i sognebeskrivelserne af, hvor mange købmandsforretninger der fandtes, hvor mange håndværkere, læger, »gæstgiverier« der var, hvor mange landbrugsmedhjælpere der var, hvor mange »gde og hse« (= gårde og huse), hvor meget rug og hvede der avledes. Alt dette er nu henlagt til oversigterne i begyndelsen af amtsafsnittene med de overskuelige tabeller, medens man i sogneomtalerne kun finder korte, præcise fakta om areal og befolkning. Megen ros fortjener de gode geologiske redegørelser i begyndelsen af hvert sogneafsnit. Det samme gælder som før nævnt de tilsvarende afsnit i amtsbeskrivelserne. Typisk er f. eks. Præstø amt (IV, 4), hvor det fylder 5 sider mod 4. udgaves beskedne 11 linjer. Men i det sønderjyske bind 10 er det, som forfatterne, især Niels Nielsen, har fået lov at udvide det geologiske, landbrugshistoriske og kulturgeografiske stof ganske eftertrykkeligt, således s. 387–457, en yderst instruktiv redegørelse for Tønder amts jordbundsforhold, vandløb, landvindinger, digesystem, sluser etc., svarende til 4. udgaves 16 sider. Samme bind rummer dernæst en masse landbrugshistorie (ved Johan Hvidtfeldt), der næsten er ved at tage pippet fra læseren, så fuldt af detaljer er det, sagtens fremskaffet ved møjsommeligt arkivarbejde. Vi får således at vide, hvor mange selvejergårde der var i de respektive sogne i gammel tid, hvor mange hele og halve fæstegårde, trekvarts-, totredjedels-, treottendedelsgårde, adelige ottinger, toftogårde, »forbedelser«, kåde og inderster, hvor mange okser, heste og svin der var, bistader etc. Herom var intet i de tidligere

udgaver. Spørgsmålet er så, om den slags bør medtages i Trap. Er det lønsomt? Man kan have sine tvivl.

Personalhistorisk stof. 5. udg. bruger megen plads til at meddele, at den eller den kendte person er født i det eller det sogn, sarat til opregning af hvilke kendte personligheder der er begravet på den eller den kirkegård. Også her kan man måske diskutere betimeligheden af overhovedet at medtage sådant stof, men medtager man det, skulle det selvfølgelig gerne være nøjagtigt, og det er det desværre ikke. I al fald har jeg ved sammenligning med andre kilder, især »Dansk biografisk Leksikon« konstateret en mængde småfejl og enkelte store, så mange at de ikke bør fylde op i denne artikel. De er tilstillet redaktionen, der mulig vil undersøge dem og benytte dem i supplementetsnittet. Et par eksempler: Medens det naturligvis er mindre væsentligt, at veterinæren H. M. Høyberg IX, 636 opgives som død 1871 i stedet for født 1871, og at H. C. Frederiksen II, 970 opgives død 1903 i stedet for 1905, er det ikke ligegyldigt, at Niels Blicher VIII, 312 gøres til præst i Randlev 1794–1823, når det rigtige er 1795–1822. På s. 314 står endda 1796–1823. Ligeledes at Anders Lebech X, 809 opgives begravet i Åbenrå, men X, 364 på frimenighedskirkegården i Agerskov. Det sidste er det rigtige. Helt ud i det komiske kommer man VIII, 192 med Morten Børup, der skal være død 1536. På samme side siges forresten et andet sted, at han døde 1882 (!) – man får en styg mistanke om, at det sidste årstal ikke er uden forbindelse med, at det forekommer i de to foregående linjer. Det rigtige er nu 1526. XIII, 283 opgives Børup som født i Børup, Tranbjerg s. Ning h. i midten af 1400 tallet, men VIII, 535 står der, at han er født »vistnok i Adslev s. Hjelmlev h. c. 1446«.

De nævnte detaljer om folks fødested og begravelsessted fører til gentagne spørgsmål, hvorfor den eller den ikke er nævnt. Det kan se ud til, at man væsentlig har holdt sig til folk født før 1900, men alligevel forbigås f. eks. Harald Bergstedt, Vilh. la Cour, Knud Hjortø, Erik Arup, K. K. Steincke, C. V. Bramsnæs, Ebbe Gørtz, landbrugsminister Ole Hansen (nævnt som begravet i Bringstrup III, 754), Aase Hansen, Erik Scavenius (derimod er Harald S. og P. B. S. nævnt), Johan Hye-Knudsen, Knud Højgaard, Jørgen Berthelsen, Lars Bjørnbak, Ejnar Mikkelsen, Hans Povlsen, Hans Kirk, Johs. Brøndum-Nielsen, Carl Boos, Otto Møller og mange, mange flere. Lad gå, at al den slags fylder op, men så bør naturligvis også opregnes, hvem der er født i København, og det har det ikke været mig muligt at finde. Lidt pudsige er titlaturerne. Ingemann, Chr. Winther, Aarestrup, Baggesen, Kaalund, Kingo og Skjoldborg kaldes digtere, men Goldschmidt, Poul Møller, Gustav Wied, Gjel-

lerup, Schandorph, Vald. Rørdam, Niels Møller, Johannes V. Jensen, Herman Bang, Sophus Claussen, J. P. Jacobsen og Jeppe Aakjær kaldes forfattere, ja selv Søren Kierkegaard kaldes »forfatteren S. K.«

Pålidelighed og »lyrik«. De topografiske fakta hos *Trap* er i reglen pålidelige, det manglede også bare! Derfor er det beklageligt, at der i masser af tilfælde er uoverensstemmelse mellem teksten og kortene. Således opgives II, 1106 Masterhøj i Himmelev s. til 46 m, men på kortet står 50 m, således også 4. udg. og Geodætisk Instituts kort. X, 217: højeste punkt i S. Starup s. 56 m, men sognekort 53 m; 4. udg. og Geod. Inst. 54. X, 559 Fårmandshøj 59 m, således også s. 543, men sognekort 58 (her i øvrigt formen Farmandshøj). At Sæby ingen oldtidsminder har (VI, 76) er kun delvis rigtigt, se Nic. Krarup Alb. Amtstidende 8.6.1947 og 30.3.1951. Stormfloder på Skagen nævnes med årstallene 1632, 1648 og 1718, men ikke med 1592–94 (se C. Klitgaard Jyllandsposten 18.3.1922). På lignende måde VI, 660, hvor stormfloder ved Aggertangen nævnes, nemlig 1560, 1624 og 1656, men ikke 1566 og 1586 (Klitgaard Jyllandsposten 3.5.1925). Her kunne også være nævnt de tyske og svenske troppers overgang over tangen 1624 og 1644, som var nævnt i tidligere udgaver.

Af og til kan man gribe sig i at synes, at »systemet« virker for stift, så der ikke er meget rum for lyriske stemninger. Sandt nok, det er der heller ingen, der venter, for *Trap* er først og fremmest saglig. Alligevel er det forfriskende de få gange der forekommer lidt »lyrik«, f. eks. IV, 12 om Fakse Banke, IV, 342 om belysningerne på Møns Klint, IX, 16 sommeraften ved Lemvig, ja VI, 780 siges af Axel Schou, at »sandmasserne har været omlejret af Æolus' kampstyrker«. Man venter også uvilkårlig i al fald korte henvisninger til visse lokaliteters sammenhæng med kulturlivet. I forbindelse med Nysø (IV, 301) omtales ganske naturligt kredsen af digtere og kunstnere, der færdedes her, men i forbindelse med »Kulsvieregnet« III, 155 nævnes intet om Lundbye og Skovgaard, Skagensmalerne er kun nævnt VI, 105 i forbindelse med museumsbygningen i Skagen – i følge systemet interesserer *Trap* sig mere for institutionen end for livet i og om den. Og skal Nysø nævnes, kunne med lige så stor ret nævnes det kulturelle liv på Palsgård, Fuglsang og Østrupgård. V, 419 nævnes såmænd Marinus Børups »Nakjælen« og VIII, 1182 Ludvig Bødtchers »Marthes Kilde«, men IV, 218 ikke Grundtvigs djævelkamp i Vindbyholt kro, VII, 406 at Ulstrup = Blichers Ulvedal i novellerne »Høstferierne« og »Juleferierne«, ej heller Sæbys og Bangsbos betydning for Herman Bang og Gustav Wied. Nuvel, det er alt sammen småting, men de ville have livet op i fremstillingen.

Illustrationer etc. Interesserede Trap-læsere vil måske, for så vidt som de hører til den ældre generation, erindre Anker Kirkebys to kronikker i Politiken 14.–15.11.1930, hvori han underkastede 4. udgave en ret skarp kritik. Hans væsentligste indvending var, at udgiverne havde haft blikket for meget rettet bagud og for lidt mod nutidens liv. Han ankede over, at der var gjort altfor meget ud af kirker og herregårde, ja, man kan ikke se landet for dem, påstod han. De skjulte kraftstationer, fabrikker, mejerier og højskoler, medens middelalderkirker og renaissanceborge var overbelyst. Det skulle hænge sammen med fortidens overklassesyn på mennesker, så at altså adel, gejstlighed og krigshelte dominerede på den jævne mands bekostning. Det kan ikke nægtes, at Kirkeby i nogen grad havde ret; på den anden side er kirkerne og herregårdene jo så vigtige dele af vort kulturliv, at ingen kan tænke sig dem fjernede fra Trap. Så meget mindre, som 5. udg. har haft mange fremragende specialister som medarbejdere. Man skal søge længe efter så vægtige bidrag som dr. Erik Moltkes og arkitekt Elna Møllers om kirkearkitektur og -inventar. Ligeledes skal afdøde arkitekt C. G. Schultz prises for en fin karakteristik af Søborg Kirke og sammen med Hans Stiesdal af Søborg slot³. Elna Møller har skrevet den store afhandling om Ribe Domkirke. Vel er en del overtaget fra Nørlunds behandling i 4. udg., men det hele er fint uddybet. Det er ikke ofte, at Trap indlader sig på kritik, men et sted har man gjort det på henrivende indirekte og derfor virkningsfuld måde ved at nøjes med et par linjers beskrivelse og lade illustrationen tale for sig selv, nemlig L. A. Winstrups rædsomme kirke i Sommersted (X, 264–64). Mere direkte sker det, når der IX, 193 tales om altertavlen i Bøvling valgmenighedskirke med »et nærmest pudsigt billede, Kristus med en omvendt synderinde, af fru Ingemann«, eller når inventaret i Nollund filialkirke IX, 914 omtales som »skønvirke« og en altertavle med en »tarvelig kopi«, ligesom der jævnlig tales om »hårdhændet restaurering«. I Tislund kirke (X, 376–77) findes en »ret mådelig udført bølgeranke«, »et ret ringe nadvermaleri« og »tarvelige evangelistmalerier«.

Over for Kirkebys kritik må det indrømmes redaktionen af 5. udg., at den *ikke* har forsømt det levende liv, men hæderligt har stræbt efter at give indtryk netop af det arbejdende Danmark. Hvor det skønnedes opportunt, har man ladet illustrationerne tale, og den særlige billedredaktion under Gudmund Boesens og Jørgen Paulsens ledelse har virkelig præsteret meget ypperligt af fotokunst, både nærbilleder og

3. Hvorfor er for resten alle Stiesdals bidrag i 5. udg. trykt med store forbogstaver?

luftfoto. De sidste er jo vel egnede til at illustrere f. eks. en stationsbys udvikling, de første til at gengive f. eks. detaljer i rapningen i Skovlænge kirkes mur (IV, 743), konturerne af et landskab i vinterlys, som ved Frederikskirken i Skåde (VIII, 281) eller herregården Moesgård (VIII, 290). Af andre fortrinlige billeder nævner jeg eksempelvis Dommergården i Skjern (IX, 159), Fanøbillederne (IX, 895, 897, 901), de gamle sønderjyske gårde (X, 373, 375) eller Mørks kro i Kliplev (X, 1003). 4. udg. havde intet tilsvarende. Af og til kan et fotografi virke lidt for udvisket, f. eks. Keldby kirkes indre (IV, 349). Her havde 4. udg. en bedre tegning. Overhovedet kan man godt af og til længes efter ældre udgavers smukke tegninger og stik, f. eks. den ypperlige tegning af Bjernede kirkes indre i 3. og 4. udg. og måske allerbedst 1. udgaves karakteristiske tegning af kirkens gamle skikkelse med »Bispehuefaconen«. Gode detaljer i illustration er endvidere dambrugene ved Vingsted (VIII, 1134), Skærbæk- og Harteværkerne (VIII, 1158, 1187), jernskulpturen i Herning (IX, 127 – utænkelig tidligere!) og den typiske landevej fra 1950'erne sammenholdt med en tilsvarende fra 1920'erne (VIII, 1170, 1180 – ypperlig idé!), endvidere den moderne trikotagefabrik (IX, 367), men igen er det institutionen, bygningen der skal foreviges. Hvorfor ikke i stedet et billede af fabriksinteriør med arbejdende mennesker og maskiner? Fjernsynsmasten ved Rangstrup (X, 367) giver ingenting, Højerbilledet (X, 515) heller ikke meget ud over selvfølgelig karakteristiske huse med frugtkasser på fortovet og nogle parkerede cykler. Derimod søger man forgæves et billede fra byens mest fremtrædende industri, tæppefabrikken.

Kort. Udgavens kortmateriale er oftest forsvarligt og oplysende, dog med den tidligere nævnte uoverensstemmelse mellem kort og tekst som et lille minus. Men unægtelig glæder man sig over det ypperlige kort over København i mappen bag i 1. bd., over købstæder og større bymæssige beboelser, f. eks. Dragør, Tåstrup, Hedehusene og Ballerup. Som gammel århusianer har jeg glædet mig over Århuskortet. Under Randers gives endda særdeles lærerigt to bykort, et fra 1930 og et fra 1963. Svagest er nok sognekortene, som i de første bind er for gnidrede og finstiledede i skriften. Land og vand er ikke tilstrækkelig tydeligt adskilt. Det var bedre i 4. udg., hvor vandet var skraveret. Fra og med 6. bd. ændres disse små sognekort, men nu er de så til gengæld for lidt oplysende. Det egentlige by- eller sogneområde er nu hvidt, det øvrige gråt, men der gives kun et fåtal af navne. Således nævnes VI, 67 kun navnene Sæby og Kragelund samt Restr. (= restaurant), og VIII, 265 Stjær sogn, her nævnes kun Stjær. Det er ærlig talt for dårligt. Bedre

er f. eks. Vråds s. (VIII, 643), Ejstrup s. (646) og N. Sneide s. (651). På Villerslevkortet (VI, 929) er det ikke tydeligt nok, hvor kystlinjen går. Noget lignende gælder kortene over Bodum og Ydby sogne (666, 668).

Et kapitel for sig er *stednavnenes retskrivning*. 4. udgave søgte at gennemføre en masse ændringer i retning af den normalisering, som Stednavneudvalget i sin tid arbejdede for. I Trap konstateredes en tendens til at indføre en ældre, i og for sig historisk korrekt skrivemåde, uden hensyn til den gængse, skrevne navneform. Det hele hang nok sammen med, at den daværende Trap-redaktør, kontorchef Gunnar Knudsen, også var leder af Stednavneudvalget og i øvrigt en særdeles besindig og dygtig forsker. Men nu førte revisionen af navneformerne i Trap til sådanne skriveformer som Harreslev for Harritslev, Serreslev f. Serritslev, Em f. Emb, Vem f. Vemb, Herføgle f. Herfølge, Nørbeg og Sønderbeg f. Nørbæk og Sønderbæk, Torbæk f. Tårbæk, Ledøv f. Ledøje etc. I mange tilfælde noteredes dobbeltformer med den reformerede form som opslagsform og den traditionelle i parentes: Gildetbrønde (Kildebrønde), Hellevmagle (Herlufmagle), Birkinge (Birkende). Dette vakte stærkt mishag, og man angreb både Stednavneudvalget og Gunnar Knudsen voldsomt, en kritik der vel nok var lovlig hårdhændet, men ikke kunne frakendes en vis berettigelse, for stednavneretskrivning er jo i dette land som alt, hvad der har med retskrivning at gøre, en hellig ko⁴. I 5. udg. har man – det vil formentlig sige professor Feter Skautrup som den på dette område sagkyndigste redaktør – taget kritikken til følge og er vendt tilbage til de velkendte former: Tårbæk, Ledøje, Kildebrønde, Herlufmagle etc. Nu skrives Refs herred (4. udg. Revs), Agger (4. udg. Ager), Ellidshøj (Elleshøj), Skelund (Skelum, der vel nok burde være fastholdt VI, 1121), Vognsild (VI, 1205, 4. udg. Vonsild (Vognsild)). Hvorfor normaliserer man formen med g? Ganske vist har Kr. Hald den i Nudansk Ordbog, men Danmarks Stednavne VIII, 163 har Vonsild. Endvidere Lihme (4. udg. Lime), Engesvang (4. udg. Ingesvang, således også Geod. Inst.), Rougsø (4. udg. Rovsø), Thorsager (4. udg. Torsager), Ulfborg (4. udg. Ulborg) etc.

En anden sag er så, at der – som i 4. udg. – stadig kan konstateres uoverensstemmelse mellem tekstens navneform og kortenes. Det er uheldigt og forvirrende, når teksten har Mosbjerg, men kortet Mosebjer, teksten Mølbjerg, kortet Møgelbjerg. I de følgende eksempler nævnes tekstformen først og derefter kortets form: Borresholt – Borrisholt, Sta-

4. Søren Vasegaard Jyllandsposten 29.–30.3.1928 og C. Klitgaard smst. 21.3.1924.

bæk – Stubæk (VI, 203, a er det rigtige), Hjermelev – Hjermelev, Slette Strand – Slettestrand, Skjellerup (VII, 709) – sognekort det samme, men amtskort Skellerup, Storring – amtskort Storrering, Møllebanke – Møllebakke (Odder kort VIII, 316), Harboør (= 4. udg., men 1. og 3. udg. -øre) – sogne- og amtskort -øre, Fromsejer Plantage (IX, 919) – sognekort Fromssejr, amtskort Fromsejr, Fårmandsbjerg (X, 559) – sognekort Farmandsbjerg, Dverretved (VI, 145) – Dværgetved.

Ingen kan forvente, at Trap skal give forklaringer på stednavnenes betydning, det er selvfølgelig ikke Traps opgave. Alligevel gøres det enkelte steder, endda med rettelse fra 4. til 5. udg. Således har man i Næstved (IV, 78) fået Gunnar Knudsens indlysende rigtige tydning af navneleddet tved = rydning med, medens 4. udg. havde den gamle forklaring: tved = afgrænset jordstykke. Gadenavnet Anne Queensstræde, Hillerød, var i 4. udg. opkaldt efter dronning Anne, gift m. Jakob 6., men i 5. udg. efter Anne, enke efter købmand Hans Quie, død 1699. Skodsborg, der efter 4. udg. »måske har navn efter en befæstning, som har ligget syd for palæet ... og som endnu sås ved 1860« får nu bemærkningen: »... der næppe har navn efter ...«. Også til Bøllemose (II, 983) noteres en ny etymologi, nemlig efter en busk, mosebøllen, *Vaccinium uliginosum*, ikke uliginøsum. Til Hobro gives en gal etymologi (VII, 644), til Antvorskov (III, 810) er den helt udgået. I tilfældet Hvidbjerg vesten å sogn (VI, 637) skal man helt tilbage til 1. udg. III A, 134 for at finde forklaringen: »På østgrænsen af Hvidbjerg og Ørum sogne dannes skjellet af den å mellem Ove- og Ørum søer, med hensyn til hvilken dette Hvidbjerg kaldes Hvidbjerg-Vestenå til forskel fra Hvidbjerg på Thyholm og Hvidbjerg på Mors«. Med hensyn til navnet Roskilde (II, 1042) er der vild forvirring mellem udgaverne.

Litteraturhenvisningerne er et meget stort plus for Trap, så interesserede læsere har kunnet henvises til yderligere studier. Selvfølgelig er de ført à jour i 5. udg., men rigtignok ofte, f. eks. efter købstadsbeskrivelserne, trykt med så spæd og fin en skrift, at der skal lup til at tyde dem. Undertiden synes, man, at tidligere gode henvisninger med urette er udgået, således III, 212 henv. til Hist. tidsskrift 6. r. III, 235 om oprindelsen til navnet Sparepenge. Ligeledes III, 650 henv. til C. Molbech, Thiele og Friis. I mangfoldige tilfælde er der kun henvist til det udkomne af »Danmarks Kirker«, hvor naturligvis yderligere materiale kan findes; udmærket, men så skal man altså ulejlige sig hen på biblioteket, for hvor mange har dette fortræffelige, men vældige værk ved hånden? Ved Århus amt VIII, 28 savnes henv. til Skautrup og Haugstrup Jensens afhandling om Århusegnens stednavne 1939. Af Jelling-lit-

teratur savnes VIII, 1120 Lis Jacobsens afhandlinger i Scandia IV (1931), 234–69 og Tilskueren 1936, 1–25 samt Vejle amts hist. årb. 1937, 1–28. Ved Ferring (IX, 242) savnes Vilh. la Cours afhandling om oldtidshavneteorien i Fortid og Nutid IV, 63–66, ved Ondaften (II, 1215) nævnes en avisartikel i Østsjæll. Folkebl. fra 1959, men ikke Gunnar Knudsens artikel i Danske Folkemål III, 34–39, ved Søborg (III, 159) savnes henv. til Hans Olriks Valdemartidens kongemagt 1895, ved Irup (VI, 628) til Mogens Aagaards Tanker om Irup og Øland, Suhms Saml. I og Thisted Amts Avis 6.9.1882, alt nævnt i 4. udg. Fremdeles kunne nævnes III, 181–82 oldtidsvejen i Ellemose, hvor der savnes henv. til Dyggves tanker om oldtidsviet (Politiken 22.5.1955).

Jeg har gemt til sidst en ting, som har slået mig under min gennemgang af Traps 5. udgave. Det forekommer mig, at denne udgaves fremstilling i langt højere grad end tidligere udgavers er blevet: *en lærd fremstilling*, ofte en *for lærd*, idet navnlig de geologiske og de arkitekturhistoriske afsnit er vrímlende fulde af fagudtryk, som må være uforståelige, ja ukendte for selv ret fremskredne læsere. At man i vore dage er fortrolig med begreber som pollenanalyse, frontologi, salthorst, landsrelief og lign. er indlysende, men i adskillige tilfælde bruger de geologiske medarbejdere ord og vendinger, som kun kan forstås ved brug af fremmedordbog eller andre hjælpemidler: skrænter furet ved soil erosion (I, 42), recent dalbund (I, 44), den vestlige kystkonfiguration (IV, 16), karstlandskab (IV, 341), de brudte dele er sammenkittet til breccie af kalk (IV, 16) organogen klitdannelse (IX, 596), tidevand med en amplitude på 1 m (IX, 727). Undertiden er ganske vist givet en forklaring, f. eks. drumlin (IV, 13, jfr. V, 15, VII, 966), abrasionsflak (VII, 542, IV, 342 men ikke IV, 17), akkumulationsflak (VII, 542, men ikke IV, 17), flod-dekapitering (VIII, 13), podsolering (IX, 19, men ikke IX, 595).

På lignende måde vil de fleste vel i arkitekturens sprogbrug vide, hvad der forstås ved apsis, lektorium, balustrader, pilastre, men værre er det med lisener, dydhermer, risalitter, rustikfugede dørpartier, predella, antependium, ciborium, mandorla, pinakler, dejbarok og bruskebarok, spir med karnissvunget hjelm, midtparti opdelt af à refondsugning (V, 709; VIII, 978 omtales en refundfugget mur), døre i regence (VI, 144; VI, 273 tales om regence-barok). Hvem kan vide, at det er en fransk stil fra Philip af Orleans' regentskabstid 1715–23, en overgang til rokokoen? Ordet findes end ikke i Brúels fremmedordbog. Endvidere bøserede murpilastre, frontale og retabel, courtine (VIII, 859, en fæstningsvold der forbinder to bastioner), gevændere om vinduer (VIII, 950,

jfr. forkrøplede gevændere X, 645), initialkartoucher, malerier i grisaille, pendentiver, sparrekopgesims, schabrang (X, 276; er det det samme, som X, 839 kaldes chambramler?). Fremdeles tales om stukkerede rocailler (X, 645) og fløje der omslutter en cour d'honneur (X, 209). Selv danske eller danskklingende udtryk kan såmænd volde læseren besvær: kabuf, afbaserede knægte, smigede cirkelvinduer, grathvælv, korsmærkede kølbuer, stolpeskæl, udkrugning, krydslagte fyldtømmer, vederlagshøjde, en bindig sokkel. Og hvad i alverden menes med en mæandrerende sejlrende VI, 786? Er det en trykfejl, og for hvad?

Fremmedordsforbruget er også nok lovlig voldsomt i det mere almindelige stof. Der tales således om Margrethes translation (II, 1027), den sidste konsekrerede bisp (II, 1048), diskretion = gave, erkendtlighed (II, 1108), legat, perpetueret i Lindholm (II, 1154), fideikommissgodser som secondgenitur (smst.), en årlig canon på 300 rdl., den forbeholdne relutionsret (III, 760), indløst som relutionsgods (IV, 252), allodialgods (IV, 194), livgeding, han cederede sin ret til . . . (IV, 812), kontribuabelt hartkorn, Ålborgs influensområde, stednavnes resistens (VII, 536), det Rantzauske forlods (VI, 212, men s. 337 kaldet det Rantzauske præcipuum), Århus handels opland interfererer med andre oplandsbyers oplande (VIII, 34), gulv omlagt med brug af gl. astrag (VIII, 1196), en solidus fra kejser Anastasius (V, 195), godset arronderes, patrimonialjurisdiktionen ophævedes (X, 339), Brøns kirke var annekteret arkidiakonatet i Ribe (X, 575; i 4. udg. annekteret ærkedegnedømmet), differentiering mellem corps-de-logis, staldgård og ladegård (X, 643), klemmebrev, låsegods og meget, meget andet.

Man bedes ikke misforstå mig. Jeg er ingen fjende af fremmedord, og en systematisk purisme ville være mig direkte vederstyggelig, men det har jeg naturligvis heller ikke tænkt på. Men vi har her et værk af store dimensioner, lavet af højt kvalificerede fagfolk, som fra deres arbejdsområde er fortrolige med alle disse termini, der ville passe fortræffeligt i videnskabelige publikationer *for fagfolk*, fra Danmarks Geologiske Undersøgelser og Nationalmuseet eller i en lærebog for arkitektstuderende, men *Trap* er jo ment som et værk for alle. Efter min mening burde redaktionen have grebet regulerende ind. Og det er vel udelukket, at der til udgaven til allersidst kan knyttes en liste over sådanne udtryk med forklaringer?

Lad mig så til sidst drille redaktionen med en serie *forvekslinger*, som er ærgerlige, til dels komiske. I Stege fødtes 1753 maleren N. V. Dorph (IV, 121). Nej, det er skolemanden og oversætteren N. V. D. Maleren fødtes 1862 i Haderslev (rigtigt X, 143). Fysikeren og meteoro-

logen H. J. Hansen angives født i Bellinge 1835 (V, 214). Nej, han var født 1875 i Udby s. Rougsø h. og død jan. 1968. Derimod var den i sin tid kendte zoolog og politiske skribent dr. phil. H. J. Hansen («Flue-Hansen») født 1855 i Bellinge. Ingeniøren og telegrafembedsmanden Alfred Krarup skal efter VI, 1150 være født 1872 i St. Arden s. Det er en forveksling med bibliotekaren og historikeren A. K. Ingeniør Carl Emil Krarup (1872–1909) var derimod født i København. Biskop Jonas Jensen Trellund (læs: købmanden) forveksles IX, 672 med biskop Johannes Trellund, født 1669 i København. IX, 872 siges arkitekten Hack Kampmann at være født i Sneum 1813. Nej, det er politikeren H. K.; arkitekten var født 1856 i Ebeltoft (rigtigt VII, 695). Historikeren Jannik Lindbæk omtales IX, 1056. Der skal læses: højskoleforstanderen J. L. f. 1862 i V. Vedsted s. Her er forveksling med historikeren, dr. phil. Johs. Lindbæk, f. 1872 i Ribe (rigtigt IX, 673). X, 854 omtales amtsdommeren og politikeren Chr. Jürgensen som født i Åbenrå 1846. Nej, han fødtes 1838 i Stubbæk, Ensted s. Lundtoft h. (rigtigt X, 935). V, 584 findes en misvisende oplysning om maleren Peter Syrak Hansen, f. 1833 i Svaninge, d. 1904; 4 linjer senere opgives han som død 1956. Det må vel være hans søn, maleren Hans Nikolaj Syrak Hansen f. 1866, død 1956.

Man konstaterer gang på gang, at personer, der står i DBL ved siden af hinanden, sammenblandes og forveksles.

Alle disse her fremdragne detaljer, som skyldes en dybt interesseret læser, fremsættes i håb om, at de vil komme et suppleret og en senere udgave til gode. Man må ikke indvende, at det ofte kun er bagateller, der ankes over. Det kan være rigtigt i nogle tilfælde, men skal småtingene ikke også være nøjagtige? Det drejer sig dog om et værk, der skal være standardværket for en hel generation. Men alt taget i betragtning og trods alle mangler betegner 5. udgave dog et uhyre fremskridt i forhold til tidligere udgaver, og man bøjer sig i ærbødighed for de mange gode mænd og kvinder, redaktører, tusinder af meddelere, fotografer, tegnere, typografer og mange flere, der her har fremlagt mange års brydsomt arbejde i et smukt nationalværk.